

In de miniwijzer 'sociale vaardigheden' geven we voor elke fase van het zorgcontinuüm **aandachtspunten** mee **voor de klasleraar**. Achtereenvolgens bespreken we brede basiszorg (fase 0), verhoogde zorg (fase 1) en uitbreiding van zorg (fase 2).

De school is een uitgelezen plaats om sociale vaardigheden en het leren functioneren in groep aan te leren. Sociale vaardigheden moeten, net zoals andere leergebieden, voorgeleefd, aangeleerd en inge oefend worden.

Vaak gaat een schoolteam pas echt aan de slag rond sociale vaardigheden als ze geconfronteerd worden met aanhoudend, storend gedrag van individuele leerlingen of een klasgroep. Door laat in te grijpen, gaan er echter veel tijd en kansen verloren. Hoe langer je wacht, hoe meer een gevoel van onmacht de kop opsteekt. Het is daarom van wezenlijk belang om in alle fases van het zorgcontinuüm actief werk te maken van sociale vaardigheden en gedrag.

De school dient evenveel aandacht te besteden aan de eindtermen sociale vaardigheden als aan de eindtermen van andere leergebieden. In het leerplan wereldoriëntatie, domein mens, van OVSG werden de doelen uitgeschreven die enerzijds verwijzen naar sociale vaardigheden en anderzijds naar sociale cognitie.

- Sociale vaardigheden zijn alle gedragingen die men in onze cultuur ter beschikking moet hebben om op een efficiënte en opbouwende wijze deel te nemen aan het sociale leven, zowel op maatschappelijk als op interpersoonlijk en familiaal vlak. Het gaat hier om het sociaal waarneembaar gedrag.
- Sociale cognitie omvat de sociale inzichten, gevoelens en de bereidheid om sociaal aangepast gedrag te vertonen.

Het is belangrijk dat er in de school en in de klas geïntegreerd aan deze doelen wordt gewerkt. Sociale vaardigheden oefen je in alle leergebieden!

Met deze miniwijzer sociale vaardigheden willen wij een aantal handvatten aanreiken om te reflecteren over aanpak en acties in de klas.

FASE 0: Brede basiszorg

De focus bij de brede basiszorg ligt vooral op:

- het zorgen voor een veilige klas- en schoolomgeving; het ontwikkelen van een gezonde groepsdynamiek;
- het creëren van goede oefenkansen om een gezonde emotionele ontwikkeling te stimuleren en om sociale vaardigheden te leren;
- de basishouding van de leerkracht die een kwaliteitsvolle interactie tussen de leerlingen onderling en tussen zichzelf en individuele leerlingen mogelijk maakt.

Dit alles om voor alle leerlingen een goede basis te leggen en zoveel mogelijk preventief gedragsproblemen bij het individuele kind of problemen in de groep te voorkomen.

Zorg dat je voldoende zicht hebt op de socio-emotionele ontwikkeling van kinderen

Een goed zicht op de socio-emotionele ontwikkeling van kinderen zorgt ervoor dat je weet wat je van kinderen op een bepaalde leeftijd wel en niet kan verwachten.

Enkele voorbeelden:

- Kleuters maken tot op een bepaalde leeftijd geen onderscheid tussen fictie en realiteit. Je kan bepaalde uitspraken dan ook niet als 'liegen' bestempelen.
- Kleuters kunnen zich nog niet in de ander verplaatsen.
- 'Strijd om het leiderschap' rond 9 jaar is niet abnormaal, kinderen beginnen elkaar meer te zien en zoeken naar een goede orde in de groep.
- Grensverkeer tussen jongens en meisjes, stoer en uitdagend gedrag rond 12 jaar hoort erbij.

Creëer een veilig klasklimaat

Zorg dat een kind zich in de eerste plaats veilig voelt bij jou. Dit is de basis voor een vertrouwensrelatie die maakt dat de leerling zich door jou in zijn sociaal functioneren ondersteund voelt. Maak van je klas een veilige thuishaven waar kinderen graag vertoeven. Zorg voor rust, structuur en houvast.

Werk aan een goede relatie met elke leerling. Een verstoord contact tussen leerling en leerkracht kan negatief gedrag veroorzaken of in stand houden.

Enkele voorbeelden:

- Maak met elk kind 's morgens contact bij het binnenkomen met bv. een handdruk of een persoonlijke groet. Zo voelen kinderen zich welkom in de klas.
- Geef leerlingen inspraak in de inrichting van de klas. Dit maakt het lokaal tot 'hun' klas.
- Laat peuters die trager aanpassen nog een knuffeltje van thuis vasthouden of laat een fopspeen toe bij aanvang

Benoem het gedrag dat je wil zien

Kinderen krijgen regelmatig opmerkingen over wat ze niet goed doen: niet lopen, niet wiebelen, niet roepen... Het is echter belangrijk dat kinderen zicht krijgen op wat de gedragsalternatieven zijn. Geef in je communicatie daarom duidelijk aan welk gedrag je wil zien. Zo kunnen kinderen veel gemakkelijker het juiste gedrag stellen. Heel wat onderzoek bevestigt dat het benoemen van gewenst gedrag meer effect heeft.

Enkele voorbeelden:

- Niet lopen in het zwembad ☑ stappen in het zwembad
- Niet wiebelen ☑ voeten op de grond houden
- Niet roepen ☑ vinger opsteken en je beurt afwachten

Leg regels uit en maak duidelijke afspraken

Om goed te kunnen samen leven en leren in een klas en school is er nood aan structuur en aan duidelijke regels en afspraken. Het is belangrijk voor kinderen dat ze goed zicht krijgen op hoe het er in hun school en klas aan toegaat. Dit geeft iedereen rust.

Formuleer de regels die in de school en in jouw klas gelden helder en positief. Maak regels en afspraken zichtbaar in de klas. Visualiseren kan daarbij helpen. Creëer ook niet teveel regels. Dit leidt tot onduidelijkheid en geeft aanleiding tot het omzeilen ervan. Een vijftal regels op schoolniveau is voldoende. Maak hiervan, samen met jouw leerlingen, een vertaling naar de klas.

Leg de regels en het waarom ervan uit. Als leerlingen de zin van een bepaalde regel inzien, zullen ze deze gemakkelijker naleven.

Neem ook voldoende tijd om afspraken te maken met je klas. Een afspraak is pas een afspraak als deze echt samen en in overleg is vastgelegd. Ga na of leerlingen echt akkoord zijn met de afspraak.

Worden de regels of afspraken veelvuldig overtreden, ga dan het volgende na:

- Is die regel/afpraak duidelijk?
- Is die regel/afpraak zinvol?
- Is de regel/afpraak achteraf gezien te belastend?
- Moedig ik de leerlingen voldoende aan?
- Zijn er niet teveel regels en afspraken waaraan kinderen zich moeten houden?
- Ben ik consequent als iemand een regel overtreedt?
- Zijn de consequenties duidelijk en besproken?
- Pas ik als leraar de regels en afspraken consequent toe?
- Hou ik mijzelf ook aan de regels/afspraken?

Maak van je klas een groep

Groepsvorming doorloopt in een klas verschillende fasen. Je speelt als leerkracht hierbij een cruciale rol. Plan daarom systematisch activiteiten die de groepsvorming ondersteunen. Bij elke fase horen specifieke activiteiten.

Forming	<p>kennismaking met elkaar en de omgeving. (wie is wie en hoe willen we met elkaar omgaan in deze klasgroep?)</p> <p style="text-align: right;"><i>eerste week/weken van het schooljaar</i></p>
Norming	<p>normen, regels en afspraken worden bepaald (wat is toegestaan? hoe gaan we met elkaar om?)</p> <p style="text-align: right;"><i>eerste week/weken van het schooljaar</i></p>
Storming	<p>onderlinge posities worden vastgelegd (wie is de leider? welke positie heb ik in de groep?)</p> <p style="text-align: right;"><i>tot aan de herfstvakantie</i></p>
Performing	<p>de klas gaat als groep functioneren (de rollen liggen vast, er is rust)</p> <p style="text-align: right;"><i>na de herfstvakantie</i></p>
Adjourning	<p>fase van het afscheid nemen</p> <p style="text-align: right;"><i>mei, juni</i></p>

Telkens er een leerling/leraar wisselt, bijkomt of weggaat, heeft dit effect op de dynamiek en doorloopt de groep (al dan niet versneld) opnieuw de fases.

Voorbeelden van activiteiten die de groepsvorming ondersteunen:

Forming	<ul style="list-style-type: none"> ○ Raadsels over jezelf maken ○ Babyfoto's raden ○ Portrettekenen: zelfportret of van elkaar ○ Silhouetteknen (raden wie is wie) ○ Eigen ik-museum opbouwen en bespreken
Norming	<ul style="list-style-type: none"> ○ Regels voor kringgesprek oefenen aan de hand van een thema; de kinderen zijn gespreksleider ○ Klassikaal een sociaal probleem voorleggen; in groepen naar oplossingen zoeken ○ Een stelling verdedigen waarmee je het niet eens bent ○ Een visuele weergave van de regels maken met een woordwolk ○ Oefenen van groepswork en reflectie op het proces

Storming	<ul style="list-style-type: none"> ○ Coöperatief (of samenwerkend) leren introduceren. Rollen verdelen: voorzitter, notulist, tijdbewaker ○ Complimenten geven en ontvangen ○ Praten over hoe emoties gedrag beïnvloeden ○ Uitbreiden van de emotiewoordschat ○ Evalueren van een groepsactiviteit (hoe ging het, wat ging er goed of minder goed, wat doen we anders?)
Performing	<ul style="list-style-type: none"> ○ Het verder zetten van coöperatief leren ○ Acties voor het goede doel organiseren ○ Optreden/show in klassen- of schoolverband ○ Excursies maken ○ Digitale krant maken ○ Kennismaken met andere culturen, of het geven van een presentatie over de eigen of andermans cultuur
Adjourning	<ul style="list-style-type: none"> ○ Foto's verzamelen en in een lijst op de gang hangen ○ Bijzonderheden laten opschrijven over de schooltijd en elkaar, dit voor iedere leerling bundelen ○ Toekomstopstel/-tekening laten maken (tijdscapsule) – je bent bejaard en je kijkt terug naar de basisschooltijd ... ○ Diploma maken ○ Afscheidslied schrijven ○ Tegel op het schoolplein (walk of fame)

Bied voldoende oefenkansen

Via het 'doen' verwerven kinderen sociale vaardigheden. Maak daarom ruimte en tijd om al doende te leren.

Maak ook tijd om conflicthantering te oefenen vóór dat er zich een conflict voordoet, bijvoorbeeld in rollenspelen. Hoog oplopende ruzies bieden immers weinig oefenkansen. In het oefenen vooraf en in de nabespreking van conflicten daarentegen zitten wel veel leerkansen.

Enkele voorbeelden:

- Je eigen museum : elk kind stelt zichzelf op een creatieve manier voor (wie ben ik? Wat zijn mijn hobby's? Wat vind ik leuk? Wat kan ik goed?). Dit kan onderling, in kleine groepjes of voor de hele klasgroep.
- Kind van de dag, kind in de focus, sterretje van de dag
- ...

Leren samenwerken wordt het best geleerd via activiteiten waarbij 'samenwerken' noodzakelijk is. Hieronder worden enkel voorbeelden weergegeven van hoe samenwerking bevorderd kan worden.

- Geef opdrachten waarbij kinderen elkaar echt nodig hebben, een gemeenschappelijk doel
- Stem de klasinrichting af op samenwerking, bijvoorbeeld door snel en efficiënt naar groepsopstellingen te gaan, in eilanden te werken of hoeken in te richten.
- Zorg voor doe-situaties. Het is belangrijk dat alle kinderen de kans krijgen om 'actief' te participeren in de groep.
- Varieer in groepssamenstelling: niet altijd de beste vrienden bij elkaar; durf ook eens mengen
- Maak gebruik van coöperatieve werkvormen zoals de placematmethode, binnenkring-buitenkring, partnerwerk... en dit in alle leergebieden

Geef niet te vlug op. Goed samenwerken is een heel proces.

Bied leerlingen ook de kans om te leren omgaan met gevoelens. Leer hen daarbij hun eigen gevoelens herkennen en benoemen en ga er regelmatig over in gesprek. Zorg voor een open sfeer in de klas waar praten over gevoelens mogelijk is. Laat kinderen daarnaast ook oefenen in het leren omgaan met gevoelens van anderen, want ook dit vraagt tijd.

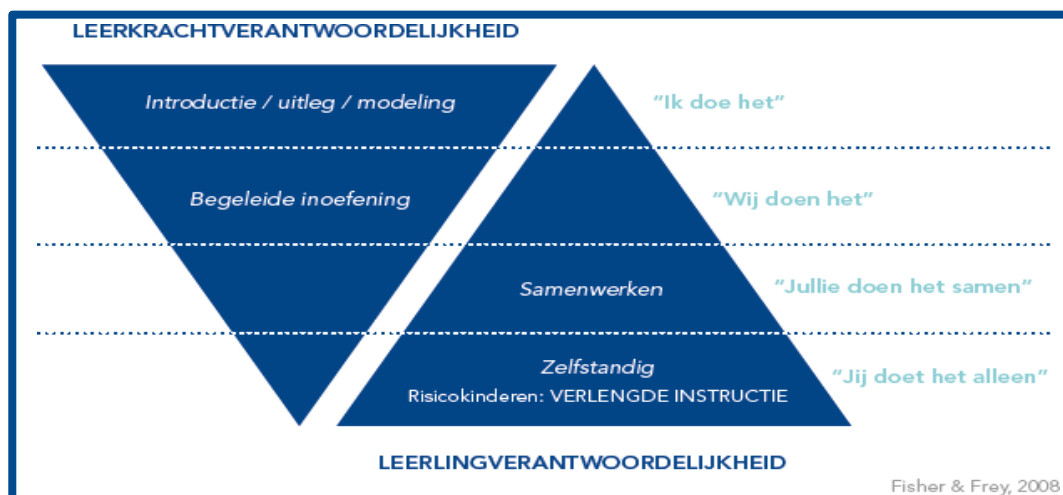
- Maak gebruik van emotiekaarten om kinderen te helpen te tonen hoe het met hen gaat.
- Organiseer kring – of groeps gesprekken waarbij zowel verbale als non-verbale uitingen kunnen besproken worden.
- Maak gebruik van teksten, films, poppenkast, toneel, rollenspel, ... om te werken rond gevoelens.

Bied voldoende ondersteuning

Als kinderen moeite hebben met lezen, krijgen ze ondersteuning. Als kinderen enkele sociale vaardigheden nog niet beheersen, treden we vaak bestraffend op. Beter is te zorgen voor ondersteuning bij het aanleren van gespreksconventies, het leren samenwerken, het omgaan met conflicten... én geef nog méér oefenkansen. Ook leren stilzitten, leren aandacht geven en leren zelfstandig werken vraagt tijd.

Het model van Fisher & Frey toont hoe je vaardigheden geleidelijk kan aanleren en inoefenen.

Dit model kan je ook toepassen op het aanleren van sociale vaardigheden.

Weet dat je er als leerkracht toe doet

Het gedrag van de leerlingen wordt in belangrijke mate bepaald door de context en de kwaliteit van de interacties tussen de medeleerlingen en de leerkracht. Jouw aanpak heeft een grote invloed op het bevorderen van gewenst gedrag.

Wees je ervan bewust dat je als leraar onbewust storend gedrag kan veroorzaken of in stand kan houden. Reflecteer daarom over je eigen handelen. **Feedback vragen** aan collega's kan een hulp zijn.

Doe wat je zegt en zeg wat je doet. Dit maakt je betrouwbaar. Geef zelf fouten toe en herstel als er iets is misgelopen. Dit straalt zelfvertrouwen uit en maakt het voor kinderen mogelijk om zelf ook fouten te maken en toe te geven.

Let op je lichaamstaal. Probeer zo ontspannen mogelijk in de klas te staan en spreek op een milde toon. Hou een rustige en tegelijk krachtige houding aan, ook wanneer je wordt uitgedaagd.

Geef adequate feedback op een positieve manier. Benoem het gedrag dat je wil zien zodat de leerling concreet weet wat jij verwacht, waar hij naartoe werkt en wat hij moet doen om zijn doel te bereiken.

Wees een rolmodel. Toon zelf het sociaal vaardige gedrag dat je bij de kinderen wil zien!

Reageer op gedrag, maar geef geen kritiek op de persoon. **Bekrachtig positief** bij vertonen van goed gedrag. Negeer negatief gedrag als het kan. Hou geduldig, maar beslist vol tot goed gedrag zich stelt.

Vertrouwen is de basis voor een goede leerkracht-leerlingrelatie. Behandel elk kind oprecht en met respect. Geef nieuwe kansen. Wees betrokken en bied nabijheid. Fouten maken hoort bij het leerproces. Blijf vertrouwen in een goede afloop!

Enkele voorbeelden:

- Vlak voor de activiteit helder formuleren welk gedrag gewenst wordt.
- Gedurende de activiteit het gedrag herkenbaar voorstellen.
- Aangeven wanneer men dit gedrag verwacht.
- Zelf model staan voor het gewenste gedrag.
- Modelgedrag van leerlingen onder de aandacht te brengen.

Gewenst gedrag kan versterkt en uitgebreid worden door:

- Het gewenste gedrag te benoemen wanneer het zich voordoet.
- Complimenten te geven, zowel verbaal als non-verbaal.
- De afgesproken activiteit/beloning toe te passen.
- Geleidelijk andere situaties te creëren die transfer van het gewenst gedrag bevorderen

Volg de ontwikkeling van je kinderen op de voet

Jij bent door de dagelijkse omgang met je leerlingen de meest aangewezen persoon om de ontwikkeling van het sociale gedrag in kaart te brengen. Door goed te observeren kan je de onderwijsbehoeften bepalen en er beter aan tegemoetkomen. Neem je leerplan sociale vaardigheden als leidraad voor observatie.

Voor sommige leerlingen kan een grondigere observatie noodzakelijk zijn. De zorgleerkracht kan daarbij helpen (zie fase 1: verhoogde zorg).

Leer kinderen omgaan met conflicten

Het is normaal dat kinderen ruzie maken. Dit hoort bij een normale ontwikkeling. Probeer als school dus niet elke ruzie te vermijden. Het is ook niet wenselijk je als leraar in elke ruzie te mengen. Hou ruzies wel in de gaten zodat deze niet escaleren of blijven sluimeren. Conflicten kunnen immers een klas ontwrichten. Er komt ontevredenheid, de eenheid in de groep gaat verloren, de communicatie verslechtert en de inzet en het leren gaan zienderogen achteruit.

Toch kan een conflict ook veel leerkansen in zich dragen. Een conflict kan je namelijk gebruiken als een kritisch incident om gesprekken aan te gaan. Als je conflicten bespreekt, kan je suggesties doen die positieve veranderingen in gang zetten. Neem dus tijd om conflicten met leerlingen te bespreken. Geef duidelijk vanuit geloof in je groep, aan waar je verwachtingen liggen en spreek kinderen aan op hun verantwoordelijkheid.

Geef kinderen de kans om zelf met een oplossing te komen voor het conflict. Als een kind niet zelf tot ideeën komt, kan je voorbeelden tot herstel aanreiken. Kinderen zelf oplossingen laten aanreiken is op lange termijn veel effectiever dan straf.

Enkele voorbeelden:

- een knuffel geven
- een tekening maken
- wat stuk is vervangen
- ...

Stem klas- en schoolniveau op elkaar af

Niet enkel binnen de klas, maar ook binnen de school zijn een positieve ingesteldheid en een open communicatieve sfeer van groot belang om de sociale ontwikkeling van kinderen te stimuleren.

- Een gezamenlijke, gedragen schoolvisie op sociale vaardigheden ontwikkelen
- Werken aan een positief schoolklimaat, zowel voor leerlingen als voor leerkrachten
- Samenwerken met collega's
- Nadenken over gesprekconventies
- Gedragsregels opstellen en opvolgen
- Kinderen leren spelen en praten met elkaar
- Een speelplaatswerking opzetten en nadenken over een antipestbeleid
- Nadenken over groepsindeling
- Creëren van voldoende leertijd rond sociale vaardigheden. Denk hierbij leergebiedoverschrijdend.
- Kansen creëren om steunnetwerken op te bouwen

Werk samen met ouders

Een goede, open, transparante samenwerking met ouders is ook op vlak van socio-emotioneel leren van groot belang. Het opvoeden tot sociaalvaardige kinderen is immers een gedeelde verantwoordelijkheid. Dit impliceert dan ook respect voor elkaars situatie en standpunten. Leerlingen zullen zich gemakkelijker aan regels en afspraken houden en waarden en normen respecteren wanneer ze voelen dat deze gezamenlijk gedragen worden.

FASE 1: Verhoogde zorg

Aandacht hebben voor het ontwikkelen van sociale vaardigheden in de brede basiszorg is voor sommige kinderen niet genoeg. Ze zijn kwetsbaarder en hebben meer tijd, meer kansen, meer ondersteuning nodig. Ze profiteren te weinig van het klasaanbod en hebben gericht opvolging en eventueel maatregelen nodig om sociaal-emotioneel goed te ontwikkelen.

Het is belangrijk zicht te krijgen op de onderwijs- en opvoedingsbehoeften van het kind, alsook op de ondersteuningsbehoeften van de leraar en/of de ouders. Verzamel voldoende informatie en bespreek het doel, de aanpak en het beoogde effect.

Hou er rekening mee dat gedragsveranderingen tijd vragen. Bij kinderen waar omgaan met emoties en sociale vaardigheden niet vanzelf gaan, zijn geduld, begrip en positieve feedback en veel oefenkansen essentieel.

Reflecteer op de brede basiszorg

Evalueer je brede basiszorg alvorens over te schakelen naar de verhoogde zorg.

- Werd er een veilig klasklimaat gecreëerd?
- Waren er duidelijke regels en afspraken over wat er verwacht werd?
- Werd er voldoende aandacht besteed aan groepsvorming?
- Waren er voldoende oefenkansen en werd er ondersteuning geboden bij het aanleren van sociale vaardigheden?
- Was er afstemming tussen klas- en schoolniveau?

Pas als er is nagegaan of binnen de brede basiszorg voldoende initiatieven en ondersteuning werd geboden, kan je met het team nadenken over te nemen maatregelen binnen verhoogde zorg.

Breng gedrag in kaart

Elk kind is wel eens koppig, opstandig, agressief, angstig, maar dat betekent nog niet dat het gedrag problematisch is. We spreken hier pas van wanneer dit gedrag frequent en langdurig in verschillende situaties voorkomt. Daarom is het zeer belangrijk om het gedrag goed in kaart te brengen. Observaties door verschillende mensen op verschillende tijdstippen en verschillende plaatsen worden best samengelegd.

Het is belangrijk dat je op zoek gaat naar wat het probleemgedrag in de hand werkt en/of in stand houdt. Breng zeker ook in kaart wat wél goed gaat en in welke omstandigheden het wel lukt. Dit kan je later gebruiken om in je aanpak leersituaties te creëren, waarbij je het kind positief kan bekrachtigen.

Waarop let je tijdens een observatie:

- Wat doet het kind concreet? Omschrijf het gedrag zo precies mogelijk zonder het meteen te interpreteren.
- Hoe frequent komt het gedrag voor?
- Wat lokt het gedrag uit?
- Wanneer gaat het wel goed?

Het gedrag van de leerling dat in aanmerking komt voor een specifieke aanpak, kan zich op verschillende manieren manifesteren. Externaliserend gedrag (verstoren van klassikale activiteiten, ongepast taalgebruik, clownesk gedrag, ...) wordt het snelst opgemerkt. De leerkracht en de klasgenoten ondervinden hier vaak ook last van. Wanneer het gedrag daarentegen naar binnen toe gekeerd is, spreekt men van internaliserend gedrag (verdriet, timide, in zichzelf gekeerd, ...). Dit gedrag hindert vooral het kind zelf en verdient ook de nodige aandacht.

Om het probleemgedrag nog breder in kaart te brengen, betrek je best ook de ouders. Zij kunnen relevante informatie geven over gedrag in niet-schoolse situaties. Betrek daarnaast zeker ook het kind zelf. Het is raadzaam met de leerling een gesprek te voeren en te achterhalen wat hem/haar bezighoudt, wat hij/zij denkt, wat hij/zij voelt en of hij/zij zelf mogelijkheden ziet om de problemen te verminderen dan wel te doen verdwijnen.

Wanneer het gedrag duidelijk in kaart gebracht werd, kan de zorgfocus bepaald worden. Het is belangrijk om steeds kleine haalbare doelstellingen te plannen, waarbij je duidelijk vastlegt wie wat wanneer zal doen.

Verhoog de aanwezigheid

Een verhoogde aanwezigheid van en door volwassenen, kan er mee voor zorgen dat ongewenst gedrag vermindert. Zorg voor een echte, actieve aanwezigheid, zowel fysiek als mentaal.

Met een houding van betrokkenheid, bezorgdheid, alertheid en genegenheid geef je het kind immers een gevoel van respect en waardering. Ook hier dien je de nodige aandacht te besteden aan kinderen die internaliserend gedrag vertonen.

Enkele voorbeelden:

- Zorg voor een goede klasorganisatie zodat je letterlijk snel tussen de banken doorgang vindt om bij de kinderen te komen. Zo kan je zorgen voor nabijheid.
- (schouderklopje geven, aanraken ipv naam te roepen door de klas, ...)
- Zo geraak je ook snel ter plaatse wanneer je bepaald gedrag wil voorkomen.
- Speel vaker mee met kinderen die meer oefenkansen nodig hebben.
- Plaats je bewust net iets meer in de dichte nabijheid van kinderen die jou nodig kunnen hebben tijdens minder gestructureerde activiteiten.
- Wees nog meer zichtbaar aanwezig tijdens de speeltijd.
- Geef een bemoedigende knipoog tijdens een toets aan een kind met faalangst.
- Voorzie voor peuters met overgevoeligheid of aanpassingszorgen een eigen speelhoekje op de speelplaats met de eigen juf tot het beter lukt.

Neem maatregelen voor gedrag

In de fase van de verhoogde zorg moet geprobeerd worden om de kinderen door middel van eenvoudige interventies extra oefenkansen te geven. Sommige kinderen hebben het nog niet begrepen, dus is het nodig om bepaalde vaardigheden extra te benadrukken door te herhalen, te visualiseren, meer uit te leggen.

- Emoties herkennen en benoemen
- Conflicten oplossen
- Invliegen in een spel
- ...

Dit aanbod komt bovenop het brede aanbod dat alle kinderen krijgen. Het is belangrijk dat de genomen maatregelen niet al te veel inspanningen vragen van de klasleerkracht. Zorg er dus voor dat het simpele, snel uitvoerbare, realistische maatregelen zijn. Consequent zijn en voldoende lang volhouden zijn hierbij belangrijk.

Voorbeelden:

- Het kind weet bij wie het terecht kan voor een vertrouwelijke babbel.
- Stopgedrag: kinderen moeten leren dat er momenten zijn dat ze tegen zichzelf stop moeten kunnen zeggen om verdere problemen te voorkomen. Dit kan in 3 stappen:
  1. zeg stop tegen jezelf
  2. adem diep uit of steek je handen in je broekzak of doe je handen op je rug
  3. praat erover met de juf of meester
- GGGGG-methodiek: we proberen de kinderen te laten nadenken over een conflictsituatie. Gebeurtenis: "wat was er aan de hand?"; Gevoelens: "wat voelde je?"; Gedachten: "wat dacht je?"; Gedrag: "wat deed je?"; Gevolgen: "wat gebeurde er toen?"
- Emotiethermometer : het kind geeft op een gevoelsmeter aan hoe het zich voelt.
- Check-in Check-out (CICO) Bij deze methodiek worden, samen met de leerling, concrete gedragsdoelen bepaald voor een bepaalde periode. De vooropgestelde doelen worden 's morgens duidelijk genoteerd (check in) en 's avonds opnieuw overlopen (check out) om na te gaan of ze behaald werden. De juf of meester die dit ondersteunt en opvolgt, hoeft niet noodzakelijk de klasleerkracht te zijn.
- Kids'Skills is een speelse, praktische benadering voor het oplossen van moeilijkheden waarmee kinderen worden geconfronteerd. Centraal staat één heel belangrijk idee: quasi alle problemen kunnen worden opgevat als vaardigheden die nog ontwikkeld moeten worden. Samen met de leerling wordt besproken welke vaardigheid prioriteit krijgt. Oefenen, gemotiveerd zijn en aangemoedigd worden zijn belangrijke pijlers om tot succeservaring te komen.

Niet elke maatregel werkt even goed bij elk kind. Zoek naar de juiste aanpak op maat, vertrekkende vanuit de behoeften van het kind. Overweeg ook andere doelen of stel andere verwachtingen.

Enkele voorbeelden:

- Bij het belsignaal mag het kind rechtstreeks naar de klas gaan in plaats van in de rij te gaan staan.
- De kleuter mag onder de bank zitten en hoeft niet in de kring tijdens het kringgesprek.
- Kinderen mogen bij groepswork met twee werken in plaats van met vier.

Doordat sommige kinderen nog midden in een leerproces zitten, zullen er nog geregeld conflicten zijn. Heb daarom aandacht voor het volgende:

- Straffen werkt (vaak) niet, maar grenzen stellen is nodig.
- Leg niet op alle slakken zout. Reageer niet op alles, maar stel je prioriteiten.
- Geef veel herstellkansen, laat kinderen zelf nadenken over oplossingen.
- Vermijd dat dit kind het zwarte schaap wordt.
- Leren gaat met vallen en opstaan, vaak zie je tijdelijk een terugval.
- Fouten maken mag, ook bij gedrag!

Evalueer op vooraf geplande tijdstippen de genomen maatregelen en stuur bij waar nodig.

Werk samen met ouders

In deze fase worden ouders nauwer betrokken in het proces, niet enkel om informatie te bekomen over het kind, maar ook om mee na te denken over de te nemen maatregelen. Er is meer mogelijk wanneer ouders en school op een lijn staan en kinderen dit ook zo ervaren. Benadruk in de contacten met ouders ook de positieve elementen van het gedrag op school.

FASE 2: Uitbreiding van zorg

Een beperkt aantal leerlingen plaatst ons voor grotere uitdagingen. Hun gedrag werkt ontregelend, leerkrachten en leerlingen geraken uit hun doen, het leerproces stagneert. We spreken hier van ernstige gedrags- en/of emotionele problemen of een ontwikkelingsstoornis. Sociale inclusie is hierbij vaak een probleem. Deze kinderen worden moeilijk geaccepteerd als groepslid en het opbouwen van vriendschappen verloopt stroef.

Naast het verderzetten van de reeds genomen maatregelen waar de leerling baat bij heeft, is er nood aan een nog specifiekere aanpak. In deze fase werkt de school nauw samen met het CLB en start een HGD-traject op. Op basis hiervan wordt voor deze leerlingen een plan uitgewerkt.

Naast interventies en begeleiding van de leerling zelf, worden ook de behoeften van de leerkracht expliciet opgenomen. Ondersteuning, samenwerking, coaching en zorg voor de leerkracht moeten hierin zeker een plaats krijgen.

Bronnen

OVSG (1998). *Leerplan Wereldoriëntatie, domein mens.*

Omer, H. (2011). *Nieuwe autoriteit.* Amsterdam: Hogrefe Uitgevers.

Prodia (2014). *Protocol diagnostiek bij gedrags- en /of emotionele problemen en het vermoeden van een (ontwikkelings)stoornis.* Te raadplegen via [Prodia \(prodiagnostiek.be\)](http://prodiagnostiek.be)

Van Overveld, K. (2012). *Groepsplan gedrag.* Huizen: Pica.